

Noty

Krzysztof Mikulski, *Tarcze herbowe z kościoła Mariackiego w Toruniu*, Warszawa 2015, Wydawnictwo DiG, ss. 252, ISBN 978-83-7181-893-6

Książka Krzysztofa Mikulskiego ukazała się pod auspicjami Polskiego Towarzystwa Historycznego i Towarzystwa Miłośników Torunia w ramach serii wydawniczej „Szlachta i ziemiaństwo na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej”. Publikacja składa się z obszernego rozdziału wstępnego, podzielonego na dziesięć krótkich, lecz szczegółowych, podrozdziałów wprowadzających do podjętej tematyki badawczej i wyjaśniających specyfikę pracy heraldyka w Toruniu. Znalazły się tam także opisy stu herbów znajdujących się w kościele pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny w Toruniu. We wstępie autor przedstawił też stan badań nad toruńskimi herbami i zwrócił uwagę na status kościoła Mariackiego w średniowiecznym i wczesnonowożytnym Toruniu. Przedstawił historię zbioru tarcz herbowych, odwołując się przy tym do całkiem nowych ustaleń źródłowych, weryfikując dotychczasowe ustalenia badaczy i charakteryzując – w postaci obszernej tabeli – stan zachowania analizowanych i rekonstruowanych tarcz herbowych kolejno w XVIII, XIX i XXI w. W poszczególnych podrozdziałach autor scharakteryzował herbarze z XVII i XVIII w., których autorzy korzystali z oryginalnych tablic zawieszonych w kościele Mariackim w czasach, gdy były one pełniejsze niż obecnie. Są to: herbarz wykonany na zlecenie burmistrza Jana Austena w 1688 r., album Jerzego Fryderyka Steinera z lat trzydziestych XVIII w., herbarz profesora gimnazjum toruńskiego Jerzego Piotra Schultza z podobnego okresu jak praca Steinera, herbarz wykonany przez burmistrza Jakuba Henryka Zerneckego około 1715 r. Praca Zerneckego jest ważna nie tylko dlatego, że burmistrz i historyk toruński odrysował tablice herbowe bezpośrednio z kościoła NMP, ale także dlatego, że wykorzystał zaginioną dziś księgę radziecką, o której wspomina autor omawianej publikacji w kolejnym podrozdziale. Badania nad tarczami herbowymi z kościoła NMP doprowadziły K. Mikulskiego do postawienia

hipotezy o istnieniu jeszcze jednego, nieznanego już herbarza lub albumu z tablicami herbowymi, który miał powstać przed 1688 r.

Następne podrozdziały poświęcono charakterystyce metodologii pracy z dostępnym materiałem źródłowym. K. Mikulski analizuje w nich system, według którego uporządkowane były herby rozrysowane na tablicach zawieszonych w kościele i rekonstruuje stan wiedzy heraldycznej twórców tych tablic, zwracając uwagę na proces tworzenia heraldyki mieszczańskiej w średniowieczu i czasach wczesnonowożytnych. Założenia ideowe charakteryzowanego panteonu heraldycznego opisane zostały w osobnym podrozdziale, w którym autor zwrócił uwagę na postać Henryka Strobanda, odpowiedzialnego za cały szeroki program mający na celu zwiększenie świetności miasta. Dziesiąty podrozdział tej części omawianej książki autor poświęcił blazonowaniu toruńskich herbów; zwrócił też uwagę na to, w jaki sposób wybrane rodziny przyjmowały określony herb. Wszystkie dane stanowiące podstawę analiz przedstawionych w rozdziale wstępnym zebrano w pięciu tablicach, co ułatwia śledzenie wnioskowania przeprowadzonego przez autora publikacji.

Obszerna część herbarzowa składa się ze stu krótkich podrozdziałów, w których zamieszczono: wizerunki herbów, zrekonstruowanych przez Lecha Karczewskiego na podstawie ustaleń K. Mikulskiego, i ich blazonowanie, ilustracje z omówionych wcześniej źródeł, opis źródłowy z herbarza Austena w języku niemieckim (tam, gdzie to możliwe), informacje z pozostałych źródeł, charakterystykę odmian herbu i przykłady wykorzystywania herbów przez rodziny posługujące się nimi (zamieszczanie herbów na budynkach, nagrobkach, pieczęciach itp.). Każdy opis herbu zawiera pełen aparat naukowy, co podnosi walory publikacji. Należy przy tym pamiętać, że w przypadku wielu tarcz herbowych nie da się już ustalić rodziny, której herb był przypisany, stąd trzydzieści jeden herbów przedstawionych w omawianej książce nie ma afiliacji lub afiliacja jest niepewna.

Całość została starannie przygotowana do druku, a wydawcy postarali się o twardą oprawę, wysokiej jakości papier oraz kolorowe ilustracje, co jest szczególnie ważne przy tego rodzaju pracach.

Loyola u Kopernika. Jezuici w Toruniu w latach 1945–2015, red. Krzysztof Dorosz SJ, Waldemar Rozykowski, Warszawa 2016, Wydawnictwo RHETOS, ss. 344, ISBN 978-83-89781-94-9

Omawiana publikacja składa się ze wstępu, zapisu homilii wygłoszonej z okazji siedemdziesiątej rocznicy działalności jezuitów w kościele Ducha

Świętego w Toruniu, trzynastu tekstów wspomnieniowych i obszernej relacji z panelu dyskusyjnego, który odbył się 21 maja 2015 r. w Toruniu.

Wstęp przygotowali Krzysztof Dorosz i Waldemar Rozykowski, zaznaczając w nim, że omawiana książka i konferencja jubileuszowa, która poprzedziła jej wydanie, to kolejne odsłony współpracy toruńskich jezuitów i lokalnych historyków, oraz przypominając podstawowe wydarzenia towarzyszące działalności jezuitów w Toruniu w ostatnich latach. Po zapisie niedługiej homilii wygłoszonej przez ojca prowincjała Tomasza Kota, w książce zamieszczono artykuł Andrzeja Pawła Biesia SJ poświęcony procesowi odbudowy struktur zakonnych w Toruniu po zakończeniu II wojny światowej. Autor przedstawił omawiane zagadnienie w dynamicznym ujęciu, zwracając uwagę nie tylko na sytuację powojenną, ale też wracając do wydarzeń z okresu międzywojennego i z czasów wojennej okupacji. Witold Konopka w kolejnym artykule nakreślił ogólną sytuację w Toruniu po wycofaniu się z miasta wojsk radzieckich 1 lutego 1945 r. i zwrócił uwagę na zabiegi ojca Stanisława Jędrusika, skierowanego do Torunia przez ówczesnego prowincjała jezuitów z misją przygotowania siedziby dla zakonników. W artykule znalazły się też informacje o organizowaniu pracy duszpasterskiej w poewangelickim kościele pw. Ducha Świętego i św. Stanisława Kostki w pierwszym powojennym dziesięcioleciu działalności jezuitów w Toruniu, naznaczonym konfliktami z gminą ewangelicką oraz problemami związanymi z działalnością władz komunistycznych. Szczegóły przejęcia kościoła od staromiejskiej parafii Ewangelickiego Kościoła Unijnego stały się przedmiotem rozważań w kolejnym artykule, napisanym przez Wojciecha Sławińskiego, który nakreślił podstawy systemu administracyjnego po zakończeniu II wojny światowej i skupił się na analizie dokumentów legislacyjnych związanych z procedurą przekazywania nieruchomości. Michał Białkowski prześledził archiwalia dawnej diecezji chełmińskiej dotyczące działalności kurii biskupiej chełmińskiej w latach 1945–1992, co pozwoliło ustalić nowe fakty w zakresie funkcjonowania duszpasterstwa akademickiego w Toruniu od samego początku istnienia uniwersytetu.

Kolejny artykuł ma charakter wspomnieniowy. O początkach duszpasterstwa akademickiego opowiada Cecylia Łubieńska-Iwaniszewska, wracając pamięcią do powojennego Torunia, pierwszych studentów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika i początków prac formacyjnych duszpasterzy akademickich. W kolejnym artykule zamieszczonym w omawianym tomie Przemysław Ruchlewski przedstawił wyniki badań przeprowadzonych m.in. w Archiwum Akt Nowych i Instytucie Pamięci Narodowej. Na podstawie materiałów archiwalnych nakreślił próby rozbicia środowiska toruńskich jezuitów przez administrację państwową i organy bezpieczeństwa.

Michał Białkowski jest autorem jeszcze jednego artykułu zamieszczonego w omawianej książce. Jest to tekst poświęcony działalności duszpasterstwa akademickiego w latach 1963–1988, kiedy związany był z nim ojciec Władysław Wołoszyn. Oprócz krótkiego biogramu ojca Wołoszyna w tekście znajdziemy m.in. założenia programowe duszpasterstwa akademickiego, jego strukturę organizacyjną, informacje o różnego rodzaju przedsięwzięciach podejmowanych we wspólnocie oraz uczestnikach duszpasterstwa, których przedstawiono jako wychowanków ojca Wołoszyna.

Kolejny artykuł ma charakter wspomnieniowy i jest przedrukiem tekstu, który ukazał się już wcześniej w dwóch innych publikacjach. Kazimierz Maliszewski opowiada w nim o swoich doświadczeniach z uczestnictwa w duszpasterstwie akademickim. Redaktorzy książki zadbali o to, aby poprzedzający go artykuł M. Białkowskiego stanowił dobry wstęp do wspomnień jednego z wychowanków ojca Wołoszyna. Uzupełnieniem relacji K. Maliszewskiego jest artykuł autorstwa Waldemara Rozynkowskiego. Autor scharakteryzował w nim wspólnoty i grupy działające w ramach duszpasterstwa akademickiego w latach osiemdziesiątych XX w. Wojciech Polak z kolei zrelacjonował działania toruńskich jezuitów w latach 1980–1989, nawiązując do wydarzeń rozgrywających się na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika. Artykuł podzielono na podrozdziały oddające chronologicznie kolejne etapy stawiania oporu społecznego wobec systemu komunistycznego.

Wspomniano już, że redaktorzy książki zadbali o to, aby kolejne artykuły korespondowały ze sobą, tworząc spójną całość. Potwierdza to opracowanie autorstwa Waldemara Rozynkowskiego zatytułowane *Jezuicki opis wydarzeń w Toruniu w dniu 3 maja 1982 r.*, które bezpośrednio odnosi się do prac autora poprzedniego artykułu. Opierając się na ustaleniach W. Polaka, W. Rozynkowski przedstawił relację ojca Waleriana Kawskiego na temat zdarzeń z nocy z 3 na 4 maja 1982 r., przy czym wstępem do edycji tej relacji stała się nota biograficzna ojca Kawskiego. Tom zamyka rekapitulacja autorstwa drugiego redaktora, ojca Krzysztofa Dorosza, w której znalazły się informacje na temat najnowszych inicjatyw i prac prowadzonych w duszpasterstwie akademickim jezuitów. Dopelnieniem książki jest zapis debaty, która odbyła się 21 maja 2015 r. Transkrypcji i opracowania wypowiedzi biorących w niej udział podjął się Michał Białkowski wraz z grupą studentów Wydziału Politologii i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W kolorowej wkładce dołączonej do książki zamieszczono kilkanaście fotografii dokumentujących życie i działalność jezuitów w Toruniu.

Fryderyk Chopin w Toruniu, red. Michał Targowski, Toruń 2015, Wydawca: Towarzystwo Miłośników Torunia, ss. 91, ISBN: 978-83-927-097-3-2

Omawiana publikacja ukazała się w listopadzie 2015 r., tuż przed sesją naukową zorganizowaną przez Towarzystwo Miłośników Torunia i Muzeum Okręgowe w Toruniu, zatytułowaną „Fryderyk Chopin w Toruniu”. Książka składa się ze wstępu, krótkiej edycji źródłowej, czterech obszernych artykułów naukowych oraz kalendarium toruńskich wydarzeń chopinowskich z lat 1825–2015. Całość dopełniają liczne, w tym również kolorowe, ilustracje przedstawiające Fryderyka Chopina i jego bliskich oraz widoki XIX-wiecznego Torunia.

Wysłany do przyjaciela ze szkolnej ławy przez piętnastoletniego Fryderyka Chopina list, w którym przyszły kompozytor relacjonował wrażenia z wizyty w Toruniu, otwiera omawianą publikację. Tuż po nim redaktor tomu, Michał Targowski, nakreślił okoliczności, które mogły towarzyszyć takiej wizycie, zwracając uwagę na przypuszczalny jej termin i dokładny przebieg oraz próbując ustalić, kto towarzyszył młodemu Fryderykowi w czasie wycieczki. Dwa kolejne artykuły opisują Toruń w pierwszej połowie XIX w. Agnieszka Zielińska przedstawiła m.in. informacje o strukturze ludności i prowadzonych w mieście pracach budowlanych, którym przyglądał się młody turysta, zwróciła też uwagę na ogólną sytuację ekonomiczną Torunia w omawianym okresie. Piotr Birecki natomiast skupił się na historii i opisie pałacu Fengerów, należącego do rodziny Skarbków, do którego Chopin prawdopodobnie zajrzał w czasie pobytu w mieście. To właśnie w majątku Skarbków w Żelazowej Woli młody Fryderyk spędzał szkolne wakacje, jako że rodziny Skarbków i Chopinów przyjaźniły się przez wiele lat.

Dorota Drzewiecka, Bartosz Drzewiecki i Katarzyna Pękacka-Falkowska przygotowali artykuł, w którym szczegółowo zrelacjonowali przebieg różnych działań podejmowanych przez władze i mieszkańców międzywojennego Torunia w celu upamiętnienia Fryderyka Chopina. Wśród nich znalazły się m.in. próby postawienia pomnika kompozytora i nadania jego imienia jednej z toruńskich ulic. Karolina Smolarek przygotowała obszerne zestawienie różnych wydarzeń z lat 1825–2015, upamiętniających Chopina. Kalendarium chopinowskie zamyka omawianą publikację.

Wiesława Duży (Warszawa)